

ปัญหาทางกฎหมายในการลงโทษภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามี เนื่องจากตนเองถูกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง

ศิริพันธ์ สระคำ*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน**

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการลงโทษภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องของประเทศไทย และแนวคิดทางกฎหมายในการลงโทษภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องของต่างประเทศ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการวินิจฉัยความรับผิดชอบและขอบเขตทางกฎหมายในการลงโทษภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องให้เหมาะสมกับการปรับใช้กฎหมายในประเทศไทยให้เกิดความเป็นธรรมทางกฎหมายในการลงโทษ

ในการศึกษาพบว่า ศาลฎีกาของไทยมักจะพิพากษาว่าการกระทำที่ภรรยาป้องกันเพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากการประทุษร้ายของสามีนั้น เป็นการกระทำที่เป็นการป้องกันที่เกินสมควรแก่เหตุ และพิพากษาว่าภรรยาที่มีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนา ส่งผลให้ภรรยาที่ได้รับความรุนแรงสะสมซ้ำกันอย่างต่อเนื่องจากสามี ในลักษณะ “ไฟสุ่มขอน” (slow-burn) ต้องรับโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดที่มีสภาพจิตใจปกติ หากพิจารณากฎหมายของไทย ในเรื่องหลักการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อเป็นเหตุยกเว้นความผิด หลักความวิตลจริตเพื่อเป็นเหตุยกเว้นโทษ หลักบันดาลโทษเพื่อเป็นเหตุลดโทษตามโครงสร้างความรับผิดชอบในทางอาญา และจากพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ในมาตรา 36(3) เพื่อเป็นเหตุลดโทษ จะพบว่ายังไม่มีความครอบคลุมและชัดเจนในการนำไปปรับใช้กับกรณีดังกล่าว แต่เมื่อได้พิจารณาแนวคิดกฎหมายของต่างประเทศพบว่า สหรัฐอเมริกา มีแนวคิดทางกฎหมายที่ใช้อธิบายพฤติกรรมของภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องจากสามีไว้โดยเฉพาะ และประเทศอังกฤษมีบทบัญญัติทั่วไปที่กำหนดนิยาม ความหมายของการสูญเสียการควบคุมตนเองเพราะเหตุบันดาลโทษเนื่องจากผู้กระทำความผิดได้รับความรุนแรงสะสมซ้ำกันอย่างต่อเนื่องจากผู้เสียหายซึ่งเคยเป็น ผู้ข่มเหงตนเองมาก่อนในอดีต

ด้วยเหตุนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงขอเสนอให้ประเทศไทย มีการเพิ่มนิยามถึงสาเหตุที่ทำให้ภรรยาสูญเสียการควบคุมตนเองไว้ ซึ่งเป็นการจำกัดขอบเขตของการข่มเหง เพื่อเป็นหลักเกณฑ์การวินิจฉัยความรับผิดชอบภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามี โดยการแก้ไขมาตรา 72 ให้ภรรยาผู้กระทำความผิดสามารถยกข้อต่อสู้

* นักศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

เรื่องการกระทำโดยบันดาลโทสะขึ้นใช้เป็นเหตุลดโทษให้กับตนเอง ให้เกิดความเป็นธรรมทางกฎหมายในการลงโทษภรรยาที่ถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง

Abstract

This thesis has the aim to study contemporary legal problems for punishing the wives who hurt their husbands due to being wrongfully several hurts in Thailand as well as the legal concepts for punishing the wives who hurt their husbands due to being wrongfully several hurt. This thesis aim leads to make the way to diagnose the responsibility and scope of punishing the wives who hurt their husbands due to being wrongfully several hurts, so this study will finally find an appropriate way to conduct the measurement of the punishment underneath legal fairness in Thailand.

According to this study, the researcher found that the supreme court of Thailand often sentence that the wives' behaviour trying to protect themselves from their husbands' violation is unreasonable protection Also, the court will sentence that the wives have their offences of willful and deliberate murder. Thus, the wives, who got these several hurts in the type of "slow-burn effect", will be sentenced like the normal-minded offenders. If considering Thai law about the principle of lawfully legal protection for the exception to the offence, the principle of abnormality for the exception to the punishment will be the cause of sentence reduction under the structure of Criminal Liability. From the draft of Development and Protection of Family Institution Act B.E. With Section 36 (3), also, there is no totally clear fact for adapting to this case as mentioned above. However, when there is a consideration of the legal principle in foreign countries, the researcher found that the United States of America (USA) has the legal principle which explains the behaviour of the wives who hurt f their husbands because the wives are severally ruined by their husbands as often. In the United Kingdom, at the same time, it has the general act which determines the meaning of the loss of self-control because of a tantrum in that the offenders have got severally continuous hurts from a sufferer, who used to a prosecutor.

Thus, this thesis will suggest that Thailand have more definitions of the cause of the wives who lose their self-control, so it is the way to limit the harassment and torture for becoming the empirical criteria for a diagnosis of the Criminal Liability among the wives hurting their husbands. If revising section 72 by letting the wives who mislead, it can raise the fight the tempered behaviour for reduction of their offence. Also, revising this section will make a fairer sentence towards the wives who are severally hurt by their husbands.

1. บทนำ

“การป้องกัน” ถือเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนที่กฎหมายให้การรับรอง เกิดขึ้นครั้งแรกจากแนวคิดของหลักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ที่มีแนวคิดว่าการป้องกันเป็นสิทธิของผู้กระทำ รัฐต้องให้สิทธิแก่พลเมืองเพราะรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองพลเมืองทันทั่วทั้งที่ได้ทุกระณีการใช้สิทธิป้องกันภัยอันตรายของบุคคลจึงเป็นการกระทำที่ไม่ถือว่าเป็นความผิด การใช้สิทธิป้องกันจะกระทำได้อต่อเมื่อมีภัยอันตรายต่อสิทธิ ซึ่งสิทธิในที่นี้คือประโยชน์ที่มีอยู่โดยกฎหมายรับรองคุ้มครองได้ ดังนั้น ในกรณีที่มีการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายมาคุกคามต่อบุคคลโดยที่รัฐไม่สามารถเข้าคุ้มครองได้ทันทั่วทั้งที่กฎหมายก็จะเปิดโอกาสให้ผู้ที่ต้องเสียหายหรือถูกประทุษร้ายมีอำนาจป้องกันตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดความเสียหายขึ้นก่อน² การป้องกันที่จะถือว่าเป็นการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายมีนั้นมิใช่สองประการคือการป้องกันสิทธิของตน อันหมายถึง การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายเป็นอำนาจในการคุ้มครองตนเองและประการที่สองคือการป้องกันสิทธิของผู้อื่น อันแสดงว่าการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นหน้าที่ในการรักษากฎหมาย³

แม้การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา จะเข้าไปเพื่อคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล⁴ เพื่อรักษาประโยชน์อันมีอยู่โดยกฎหมายรับรองคุ้มครองให้ ไม่ว่าจะเป็สิทธิที่มีกฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์หรือบุคคลอื่น เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตร่างกาย อันเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลหนึ่งในอันที่จะป้องกันและเรียกร้องให้บุคคลอื่นหรือหลายคนกระทำการ หรือละเว้นการกระทำการบางอย่างบางประการให้เกิดประโยชน์แก่ตน⁵

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากมีพฤติกรรมในการกระทำความผิดในรูปแบบอื่นๆ นอกจากปัญหาอาชญากรรูปแบบปกติ องค์ประกอบ แนวคิด และหลักเกณฑ์ต่างๆ ตามที่บัญญัติไว้ใน

¹ ยี่งศักดิ์ กฤษณจินดา, แนวความคิดในเรื่องการใช้สิทธิป้องกัน, สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560 จากห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม Website : <http://www.library.coj.go.th>

² ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, พิมพ์ครั้งที่ 10, หลักกฎหมายอาญาภาคทั่วไป, กรุงเทพฯ; วิญญูชน, 2552, หน้า 69.

³ คณิต ฅ นคร, พิมพ์ครั้งที่ 5, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, กรุงเทพฯ; วิญญูชน, 2556.

⁴ Hans-Heinrich Jescheck, Lehrbuch des Strafrechts ; Allgemeiner Teil, 4. Auflage, Berlin S. 302.

⁵ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพแนวความคิดในเรื่องการใช้สิทธิป้องกัน, สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560 จากห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม Website : <http://www.library.coj.go.th>

⁵ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, พิมพ์ครั้งที่ 10, หลักกฎหมายอาญาภาคทั่วไป, กรุงเทพฯ; วิญญูชน, 2552, หน้า 69.

⁵ คณิต ฅ นคร, พิมพ์ครั้งที่ 5, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, กรุงเทพฯ; วิญญูชน, 2556.

⁵ Hans-Heinrich Jescheck, Lehrbuch des Strafrechts ; Allgemeiner Teil, 4. Auflage, Berlin S. 302.

⁵ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ; วิญญูชน, 2543, หน้า 21.

ประมวลกฎหมายอาญาที่มีขึ้นเพื่อบังคับใช้กับอาชญากรรมแบบดั้งเดิม อาจไม่สามารถเยียวยาหรือปรับใช้ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อีกต่อไป ดังเช่น ในกรณี ที่เกิดจากสภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ในสังคมไทยที่สามีเป็นฝ่ายกระทำต่อภรรยา เนื่องมาจากแต่เดิมสังคมมีความเชื่อในเรื่องบทบาททางเพศที่กำหนดว่าผู้ชายเป็นใหญ่กว่าผู้หญิง อันนำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ทำให้ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงและทำให้ผู้ชายคิดว่าตนเองจะกระทำการใดๆ ต่อผู้หญิงซึ่งเป็นภรรยาก็ได้ อีกทั้งคนในสังคมมักมองว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว แม้อุบัติพ้องหรือผู้ใกล้ชิดก็ไม่กล้าเข้าไปช่วยเหลือจึงทำให้ภรรยาตกเป็นเหยื่อจากการตอบโต้การกระทำของสามีอย่างรุนแรง จนเกิดภาวะกดดัน และหาทางออกด้วยการป้องกันตนเองจนนำไปสู่การฆ่าสามีของตนเพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหา

ในเรื่องการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ศาลฎีกาของไทยมักจะพิพากษาว่าการกระทำที่ภรรยาป้องกันเพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากการประทุษร้ายของสามีนั้น เป็นการกระทำที่เป็นการป้องกันที่เกินสมควรแก่เหตุ และพิพากษาว่าผู้เป็นภรรยามีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตาย โดยเจตนา จึงมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปว่า ควรจะนำหลักกฎหมายใดเพื่อยกขึ้นมาปรับใช้เป็นข้อต่อสู้ให้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นภรรยาในกรณีกระทำความผิดอาญาเนื่องจากตนเอง ถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องจากสามี เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทางกฎหมาย ในการลงโทษ

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษกรณีที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ชักนำให้ภรรยาซึ่งอยู่ในฐานะจำเลยกระทำการฆ่าสามี มีสาเหตุจากภรรยาเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงสะสมในครอบครัว ทำให้ต้องโต้ตอบรุนแรงกลับไปเช่นกัน ดังนั้น เมื่อเกิดเหตุการณ์ภรรยาทำให้สามีถึงแก่ความตายถือว่าการกระทำของภรรยาเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาแล้ว เพราะว่าได้กระทำครบองค์ประกอบความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้ คือ ภรรยาเป็นผู้กระทำ สามีเป็นผู้ถูกกระทำ ภรรยาฆ่าเจตนาฆ่า และสามีถึงแก่ความตาย ทำให้ผู้หญิงที่เป็นภรรยาไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะผู้หญิงมีสภาพร่างกายแข็งแรงน้อยกว่าผู้ชาย เมื่อถูกสามีใช้ความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้น หากผู้หญิงที่เป็นภรรยาจะลุกขึ้นมาใช้สิทธิป้องกันตนเอง ผู้หญิงที่เป็นภรรยาจะต้องอ้างป้องกันเพื่อให้ตนเองพ้นจากความรับผิดชอบได้ การที่ศาลวินิจฉัยไปในทางที่ว่า การป้องกันของฝ่ายหญิงเป็นการกระทำที่เกินสมควรแก่เหตุ เท่ากับเป็นการวินิจฉัยว่าฝ่ายหญิงไม่มีสิทธิป้องกัน และเท่ากับว่าการกระทำของฝ่ายชายนั้นชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง จึงทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายในการลงโทษภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบอย่างต่อเนื่อง

‘สำนักข่าวไทยพีบีเอส,’ ‘Battered Wife Syndrome’ ภาวะผู้หญิงถูกกดดันจนต้องฆ่า, สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560 จาก Website : [http:// www.newws.thaipbs.or.th/content/259004](http://www.newws.thaipbs.or.th/content/259004). ประจำวันที่ 23 ธันวาคม 2559.

เมื่อได้ทำการศึกษาแนวคิดสิทธิมนุษยชนสตรี โดยพยายามทำความเข้าใจกฎหมายผ่านสายตาของเพศสภาพ (gender) พบว่ามีแนวความคิดนิติศาสตร์แนวสตรีนิยม (Feminist Legal Theory) ที่ใช้อธิบายความเชื่อพื้นฐานและข้อเรียกร้องของผู้หญิงต่อสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันกับผู้ชาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยคำนึงถึงความแตกต่างทางเพศสภาพอยู่ 3 กลุ่มแนวคิด คือ แนวความคิดที่สนับสนุนความเสมอภาค (Equality) ที่มีความเชื่อว่าระหว่างชายและหญิงไม่มีความแตกต่างกัน หญิงจึงสมควรมีสิทธิในการเข้าถึงสาธารณะประโยชน์และโอกาสเช่นเดียวกับที่ชายได้รับ ส่วนแนวความคิดที่สนับสนุนความแตกต่าง (Difference) ซึ่งมีความเชื่อว่าชายและหญิงไม่ได้ตั้งต้นมาจากจุดเดียวกัน ชายและหญิงจึงมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะในเรื่องความสามารถทางร่างกาย การปฏิบัติในแต่ละกลุ่มในลักษณะเดียวกันจึงไม่ก่อให้เกิดความเสมอภาค จึงมีการเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางกฎหมายในประเด็นที่มีความแตกต่างทางด้านร่างกายระหว่างชายและหญิง และแนวความคิดที่สนับสนุนความหลากหลาย (Diversity) ที่มีความเชื่อว่าในระหว่างผู้หญิงย่อมมีความแตกต่างกัน ดังนั้น เมื่อได้พิจารณาตามแนวคิดที่สนับสนุนความหลากหลาย (Diversity) แล้ว ภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรที่จะต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับผู้กระทำความผิดโดยทั่วไปที่มีสภาพจิตใจปกติ แต่สมควรได้รับการยกเว้นความผิดยกเว้นโทษ หรือลดโทษได้ เพื่อให้ผู้หญิงสามารถเข้าถึงความยุติธรรมผ่านบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ได้

จากการศึกษาโครงสร้างความรับผิดชอบในทางอาญาเพื่อนำไปสู่การพิจารณาความรับผิดชอบของภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง มีปัญหาทางกฎหมายในการยกขึ้นมารับใช้ 3 กรณี คือ

กรณีที่ 1 การใช้อำนาจเพื่อป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อเป็นเหตุยกเว้นความผิดกรณีการลงโทษภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง จะพบปัญหาว่า ศาลฎีกาของไทยมักจะพิพากษาว่าการกระทำที่ภรรยาป้องกันเพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากการประทุษร้ายของสามีนั้น เป็นการกระทำที่เป็นการป้องกันที่เกินสมควรแก่เหตุ และพิพากษาว่าภรรยามีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนา เพราะในความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นสามีภรรยากฎหมายเรียกร้องให้ต้องมีความอดทนต่อกันและกันตามสมควร⁷ ด้วยเหตุนี้ภรรยาผู้ถูกประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายจากเพราะตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องจึงไม่อาจอ้างอำนาจป้องกันได้อย่างเต็มที่⁸ โดยต้องพิจารณาเป็นกรณีๆ ไปเนื่องจาก แต่เดิมถือว่าสามีมีอำนาจอิสระเหนือภรรยา⁹ หากการกระทำการป้องกันของภรรยาได้กระทำไป

⁷Vgl. Diethel Kienapfel, **Strafrecht ; Allgemeiner Teil**, 4 Auflage, Wien 1991, S. 37.

⁸Vgl. Harro Otto, **Grundkurs Strafrecht ; Allgemeine Strafrechtslehre**, 7, Auflage, Berlin 2004, & 8 Randnummer 90, S. 122.

⁹“ระหว่างสามีภรรยา แต่เดิมถือว่า สามีมีอำนาจอิสระเหนือภรรยา ภรรยาที่มีความผิดสามีจะปราบปรามตีโบยหญิง หญิงจะเอาโทษแก่สามีนั้นมิได้” ตามพระอัยการลักษณะศั้วเมีย บทที่ 60 ในกฎหมายตราสามดวง ฉบับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เล่มที่

ไม่ได้สัดส่วนกับภัยที่ตนได้รับ เช่น กรณีสามีทำร้ายภรรยาโดยไม่มีอาวุธ การที่ภรรยาใช้อาวุธทำร้ายสามีถึงแก่ความตาย หรือกรณีสามีทำร้ายภรรยาด้วยอาวุธที่เป็นไม้ ภรรยาใช้อาวุธปืนยิงสามี หรือกรณีที่สามีภรรยาทะเลาะเบาะแว้งกันสามีข่มขู่และไล่ภรรยาให้ออกจากบ้าน ภรรยาใช้อาวุธปืนยิงสามีตาย เหล่านี้ภรรยาจะต้องรับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น โดยไม่ได้รับยกเว้นความผิด ตามโครงสร้างข้อที่ 2 ของโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

กรณีที่ 2 การอ้างความวิกลจริตเพื่อเป็นเหตุยกเว้นโทษกรณีการลงโทษภรรยา ที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง พบว่าการจะวินิจฉัยว่าการกระทำความผิดอาญาของภรรยาเนื่องจากถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง ยังมีปัญหาในการพิจารณาถึงขนาดของภาวะทางจิตใจของภรรยาว่าถึงขนาดความวิกลจริตตามที่กฎหมายยอมรับ เพื่ออ้างเป็นเหตุยกเว้นโทษหรือไม่ เนื่องจากไม่มีตำราทางการแพทย์ยืนยันชัดเจนว่า การกระทำของภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องคืออาการป่วยทางจิต เพราะหากความวิกลจริตของภรรยาเป็นเพียงความกระทบกระเทือนต่อความสามารถในความรู้ผิดชอบหรือความสามารถในการบังคับตนเองของภรรยาเพียงเล็กน้อยจนทำให้ความสามารถในการควบคุมตนเองของภรรยาไม่สมบูรณ์ ภรรยาจะต้องรับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น โดยไม่อาจอ้างเอาความวิกลจริตเพื่อเป็นเหตุยกเว้นโทษ ตามโครงสร้างข้อที่ 3 ของความรับผิดชอบทางอาญาได้

กรณีที่ 3 การอ้างการกระทำโดยบันดาลโทสะเพื่อเป็นเหตุลดโทษกรณีการลงโทษภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง พบว่าในกรณีที่มีการอ้างข้อเท็จจริงเพื่อเป็นข้อต่อสู้ความรับผิดชอบของภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามี มีสาเหตุเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง ในทางกฎหมายจะเป็นเรื่องที่ผสมกันอยู่ตรงกลางระหว่างบันดาลโทสะ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 72 และการป้องกันตนเอง ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68

การอ้างการกระทำโดยบันดาลโทสะในกรณีภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีมีสาเหตุเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องนี้ หากพิจารณาแต่เพียงการกระทำในครั้งสุดท้ายของภรรยาเพียงอย่างเดียว จะไม่เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้ภรรยาผู้กระทำความผิดอ้างเหตุบันดาลโทสะมาใช้ลดโทษได้ เพราะถ้าการกระทำความผิดอาญาเป็นการกระทำ โดยไตร่ตรองไว้ก่อน ผลในทางกฎหมายจะไม่มีทางเป็นบันดาลโทสะ เพราะการกระทำความผิดโดยไตร่ตรองเป็นการวางแผนล่วงหน้า ถือว่ามีเจตนาฆ่าไม่เข้าโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา ในเรื่องเหตุบันดาลโทสะ

แต่หากเหตุพิจารณาว่าการถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องที่ภรรยาผู้กระทำความผิดได้รับจากสามี เป็นการถูกข่มเหงที่สะสมทีละเล็กทีละน้อย (Cumulative provocation)¹⁰ ทำให้ภรรยาค่อยๆ

2 หน้า 30 และตามกฎหมายเก่าของอังกฤษก็ทำนองเดียวกัน Perkins Crime, Law p.987 อ้างในจิตติ ดิงสภักดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญามาตรา 1, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพฯ; ห้างหุ้นส่วนจำกัดวัชรการพิมพ์, น. 795-796.

¹⁰ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 17, กรุงเทพฯ; วิญญูชน, 2548, น.171-173.

สะสมเหตุอันไม่เป็นธรรมนี้มาตลอด เปรียบประดุจ“ไฟลุมขอน” (slow-burn) เมื่อถึงจุดสุดท้ายจึงบันดาลโทสะออกมา ก็สามารถอ้างเหตุบันดาลโทสะเพื่อเป็นเหตุลดโทษ ตามโครงสร้างข้อที่ 4 ได้ แต่ก็ต้องแยกให้ชัดเจนระหว่างการถูกข่มเหงอย่างไม่เป็นธรรมอย่างต่อเนื่องอันเป็นเหตุที่น่าเห็นใจให้ลดโทษกับการสะสมความโกรธ อันเป็นเหตุเพิ่มโทษเพราะได้ตรองไว้ก่อน¹¹

ส่วนการอ้างเหตุยกเว้นโทษพิเศษซึ่งอยู่นอกโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาเพื่อนำไปสู่การพิจารณาความรับผิดชอบของภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น จะอยู่ในมาตรา 36(3) ของพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 พบว่ามีปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยต่อไปถึงขอบเขตในการตีความถึงความหมาย ของความรุนแรงและความหมายของการถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องจนเป็นเหตุให้ภรรยาเกิดความกระทบกระเทือนต่อร่างกายหรือจิตใจอย่างรุนแรงว่า จะต้องมีขอบเขต หรือความหมายเพียงใด ในประการต่อไปนี้

ประการแรกไม่มีการกำหนดให้ชัดเจนถึงขอบเขตของการถูกกระทำด้วยความรุนแรงว่าจะต้องมีความหมายหรือขอบเขตอย่างไร ความรุนแรงจะมีความหมายรวมถึงต้องเป็นอันตรายที่ต้องเป็นปัจจุบันหรือใกล้จะถึงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด หรือจะถือเพียงการถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องเพียงอย่างเดียวก็ถือว่าเป็นความรุนแรงที่ผู้กระทำความผิด มีสิทธิอ้างถึงความกระทบกระเทือนต่อจิตใจ

ประการที่สองไม่มีการกำหนดให้ชัดเจนถึงขอบเขตของการเกิดความกระทบกระเทือนต่อร่างกายหรือจิตใจอย่างรุนแรงที่ภรรยาผู้กระทำความผิดอาญาจะได้รับจนต้องกระทำความรุนแรงในครอบครัวที่เป็นคดีอาญาต่อสามี ภรรยาผู้กระทำความผิดจะถึงกับต้องตกอยู่ในสภาพคล้ายหรือเสมือนเป็นผู้ป่วยทางจิตและมีปฏิกิริยาตอบโต้กลับต่อสามีที่กดขี่ข่มเหงตัวเองมาเป็นระยะเวลาหนึ่งหรือไม่

จึงมีปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยต่อไปถึงขอบเขตในการตีความถึงความหมายของความรุนแรงและความหมายการที่จะถือเป็นการกระทบกระเทือนต่อร่างกายหรือจิตใจอย่างรุนแรง เพื่อนำไปสู่การลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น ตามมาตรา 36(3) ของพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

3. กฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการลงโทษภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง

จากปัญหาทางกฎหมายดังกล่าวจึงเป็นที่มาที่ทำให้ผู้เขียนได้ศึกษาแนวทาง ของกฎหมายต่างประเทศ เพื่อนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งพบว่าในต่างประเทศ มีการ

¹¹ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 17, กรุงเทพฯ; วิญญูชน, 2548, น.173.

บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกรณีการลงโทษภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามีเนื่องจากตนเองถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องอยู่สองประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในสหรัฐอเมริกามีการคิดค้นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อนำไปใช้กับกับการใช้สิทธิป้องกันตัวของภรรยาที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงในครอบครัวของสามีขึ้นเป็นประเทศแรก เพื่อนำไปปรับใช้และอธิบายการใช้สิทธิในการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้หญิงที่ฆ่าคู่รัก โดยทฤษฎีนี้มีชื่อว่า Battered Woman Syndrome¹² หรือ BWS

โดยการนำทฤษฎี Battered Woman Syndrome มาใช้เพื่อสนับสนุนการใช้สิทธิป้องกันตัว (Self-Defense) ของภรรยาอันเกิดจากการใช้ความรุนแรงของสามีนั้น ต้องมีผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพจิตมาเบิกความยืนยันในศาลเพื่ออธิบายลักษณะพิเศษของภรรยา ที่ฆ่าสามีว่าเป็นผู้ป่วย ให้เข้ากับองค์ประกอบหลักทางกฎหมายของการอ้างสิทธิป้องกันตัว (Self-Defense)¹³ ซึ่งในมลรัฐส่วนใหญ่เงื่อนไขการใช้สิทธิป้องกันตัว (Self-Defense) ประกอบด้วย 1. ผู้กระทำผิดต้องเชื่ออย่างมีเหตุผลว่าภยันตรายนั้นใกล้จะถึง (Reasonable Belief of Imminent Danger) 2. หลักความได้สัดส่วนในการใช้กำลัง (Proportionality) 3. ผู้กระทำความผิดต้องไม่มีส่วนก่อให้เกิดเหตุภยันตรายนั้น (Initial Aggressor) และ 4. ในบางมลรัฐ ผู้กระทำความผิดต้องหมัดหนทางหลีกเลี่ยงไม่ว่า ในทางใดก่อนจะกระทำการป้องกันได้ (Duty to Retreat)

ทั้งนี้องค์ประกอบข้อ 1 ยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ในศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างกว้างขวาง คือ หลักความเป็นเหตุเป็นผล (Reasonableness) ของความเชื่อหรือความกลัวในภยันตรายที่ใกล้จะถึง ซึ่งกำหนดว่า ผู้กระทำความผิดต้องเชื่อหรือกลัวอย่างเป็นเหตุเป็นผลว่าภยันตรายที่เผชิญเป็นภยันตรายร้ายแรงต่อชีวิตและเป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึง (Imminent Danger) จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกระทำต่อผู้คุกคามเพื่อป้องกันตนเอง ซึ่งในแต่ละครั้งไม่สามารถคาดเดาได้ว่าดวงหน้าว่าจะมาในรูปแบบใด ด้วยเหตุใดและเมื่อใด นักวิชาการบางคนเปรียบเทียบสถานการณ์เช่นนี้กับการถูกจับเป็นตัวประกัน¹⁴

อย่างไรก็ตามการ นำทฤษฎี Battered Woman Syndrome มาใช้นั้น หากข้อเท็จจริงแห่งคดีไม่ได้แสดงถึงความใกล้จะถึงของภยันตรายที่จะเกิดขึ้นกับจำเลยที่เป็นภริยาเลย ศาลก็จะไม่นำ ทฤษฎี Battered Woman Syndrome มาใช้ แม้ศาลจะยอมรับในข้อเท็จจริงในคดีนั้นว่าจำเลยเชื่ออย่างแท้จริงและมีเหตุผลว่าตนตกอยู่ในภยันตรายอย่างร้ายแรงและใกล้จะถึง

¹² Walker, Battered Woman Syndrome and Self-Defense, 6 Notre Dame J.L. Ethics & Pub. Pol'y p.321.

¹³ นกมล หะวานนท์, **ทฤษฎี Battered Woman Syndrome** กับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย,วารสารศาลยุติธรรม ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน 2559, น. 37-45.

¹⁴ See The "Battered Woman's Defense" Its History and Future, FINDW,<http://corporate.finclaw.com/litigation-clisputes/the-battered-women-s-defense-its-history-and-future.html> (last visited April 6, 2016)

3.2 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษมีบทบัญญัติทั่วไปที่กำหนดนิยาม ของการสูญเสียการควบคุมตนเองเพราะเหตุ บันดาลโทสะเนื่องจากผู้กระทำความผิดได้รับความรุนแรงสะสมซ้ำกันอย่างต่อเนื่องจากผู้เสียหายซึ่งเคยเป็น ผู้ข่มเหงตนเองมาก่อนในอดีต ไว้ใน The Coroner and Justice Act 2009 มาตรา 54 และมาตรา 55 ในเรื่อง การกระทำโดยบันดาลโทสะเพื่อเป็นเหตุลดโทษ

The Coroner and Justice Act 2009 มาตรา 54 มีสาระสำคัญ คือ เป็นข้อต่อสู้เพื่อลดโทษในคดี ฆาตกรรมในกรณีผู้กระทำความผิด กระทำความผิดโดยสาเหตุไม่สามารถควบคุมตนเองได้ โดยการ สูญเสียการควบคุมตนเองไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน โดย“สถานการณ์ของผู้กระทำความผิด” จะต้องเป็น สถานการณ์ทั้งหมดของผู้กระทำความผิดนอกจากสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด อันอาจส่งผลกระทบต่อระดับความอดทนอดกลั้นของผู้กระทำความผิด โดยภัยอันตรายที่ได้รับจะต้องพิจารณาจาก บุคคลที่มีเพศ อายุเช่นเดียวกันกับผู้กระทำความผิด และมีความอดทนอดกลั้นและความยับยั้งชั่งใจในระดับ ปกติในสถานการณ์เดียวกันอาจจะกระทำความผิดเช่นเดียวกัน

ส่วนมาตรา 55 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดถึงสาเหตุที่ทำให้บุคคลสูญเสียการควบคุมตนเองไว้ซึ่ง เป็นการจำกัดขอบเขตของการข่มเหงให้ชัดเจนระหว่างถูกรุกรานอย่างไม่เป็นธรรมอย่างต่อเนื่องอันเป็น เหตุที่น่าเห็นใจให้ลดโทษกับการสะสมความโกรธอันเป็นเหตุเพิ่มโทษเพราะไตร่ตรองไว้ก่อน โดยบัญญัติไว้ ในมาตรา 54(4) ข้อต่อสู้จะมีใช้บังคับกับกรณีที่ผู้กระทำความผิด หรือมีส่วนร่วมกับการกระทำความผิด ด้วยความปรารถนาจะแก้แค้น

จะเห็นว่าบัญญัติไว้ในมาตรา 54 และมาตรา 55 (บันดาลโทสะ) ของกฎหมาย The Coroner and Justice Act 2009 เพื่อเป็นเหตุลดโทษ พัฒนามาจากทฤษฎี Battered Woman Syndrome เพื่อใช้อธิบายการ กระทำความผิดอาญาของภรรยาที่ใช้ความรุนแรงต่อสามี เนื่องจากตนเองถูกรังแกโดยมิชอบซ้ำกันอย่าง ต่อเนื่อง โดยไม่เป็นการตีตราว่าภรรยาผู้เป็นเหยื่อของความรุนแรงมีความผิดปกติทางจิตตามที่ทฤษฎี Battered Woman Syndrome (BWS) ที่ถูกวิจารณ์จากนักวิชาการ และแก้ปัญหาการตีความขอบเขตของ “ภัยอันตรายใกล้จะถึง” ของทฤษฎี Battered Woman Syndrome เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทางกฎหมายใน การลงโทษ

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้เขียน จึงขอเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยการเพิ่มเติมวรรคสอง และวรรค สาม ในมาตรา 36(3) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

“ มาตรา 36 ในกรณีที่เกิดการกระทำความรุนแรงในครอบครัวและศาลมีคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพ ประกอบกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวถูกดำเนินคดีอาญาอันเนื่องมาจากการกระทำความ รุนแรงในครอบครัวด้วย หากผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวได้ปฏิบัติตามคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพ ครบถ้วนแล้ว ให้ความผิดอาญานั้นมีผล ดังต่อไปนี้...

(3) การกระทำความรุนแรงในครอบครัวที่เป็นคดีอาญาซึ่งผู้กระทำความผิดได้กระทำเนื่องจากตนเองถูกกระทำด้วยความรุนแรง หรือถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง จนเป็นเหตุให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อร่างกายหรือจิตใจอย่างรุนแรง และได้มีการยื่นคำแถลงเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาแล้ว ศาลจะลงโทษผู้นั้น น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น เพียงใดก็ได้

4.1 เสนอให้กำหนดนิยามถึงสาเหตุ ที่ทำให้บุคคลสูญเสียการควบคุมตนเองไว้ ซึ่งเป็นการจำกัดขอบเขตของการกระทำความรุนแรงในครอบครัวที่เป็นคดีอาญา อันเป็นการขยายความหมายของ “การถูกกระทำด้วยความรุนแรง หรือถูกกระทำโดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง จนเป็นเหตุให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อร่างกายหรือจิตใจอย่างรุนแรง” ตามวรรคหนึ่งของมาตรา 36(3) โดยเพิ่มเติมวรรคสอง ดังนี้

วรรคสอง ในการพิจารณาถึงการถูกกระทำด้วยความรุนแรง หรือถูกกระทำ โดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง จนเป็นเหตุให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อร่างกายหรือจิตใจอย่างรุนแรง ให้ศาลคำนึงถึงการกระทำที่ผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียการควบคุมตนเองอันมีสาเหตุมาจากความกลัวว่าจะถูกผู้เสียหายทำอันตรายสาหัสแก่ตนเองหรือผู้อื่นซึ่งระบุตัวได้ ในกรณีการสูญเสียการควบคุมตนเองของผู้กระทำความผิดเป็นผลมาจากการกระทำหรือคำพูดซึ่งก่อให้เกิดสภาวะซึ่งผู้กระทำความผิดเกิดความโกรธ ความเศร้าโศกเสียใจอย่างที่สุด และเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดเชื่ออย่างมีเหตุผลอันสมควรว่าตนเองจะถูกข่มเหงอย่างร้ายแรง

4.2 เสนอให้เพิ่มหลักเกณฑ์การวินิจฉัยว่ากรณีใดจะถือว่าเป็นกรณีที่ภรรยาสามารถอ้างเหตุการสูญเสียการควบคุมตนเองในการฆ่าสามี เนื่องจากตนเองถูกสามีใช้ความรุนแรง โดยมิชอบซ้ำกันอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้รับการลดโทษไว้ใน มาตรา 36(3) โดยเพิ่มเติมวรรคสาม ดังนี้

วรรคสาม การข่มเหงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรมจนทำให้เกิดการสูญเสียการควบคุมตนเองตามวรรคสอง จะต้องไม่เกิดจากกรณีดังต่อไปนี้

(1) ความกลัวของผู้กระทำความผิด ที่มีต่อการทำอันตรายสาหัสจะไม่ถูกพิจารณา หากว่าอันตรายสาหัสนั้น มีสาเหตุมาจากผู้กระทำความผิดขู่ ให้มีการกระทำหรือคำพูดด้วยจุดประสงค์ที่จะใช้ประโยชน์ จากข้อต่อสู้ตามมาตรานี้เพื่อใช้ความรุนแรง

(2) ความเชื่อว่าถูกข่มเหงอย่างร้ายแรงจากการกระทำหรือคำพูดนั้น จะมิชอบ หากว่าผู้กระทำความผิดเป็นฝ่ายขู่ให้เกิดการกระทำหรือคำพูดเช่นนั้นด้วยจุดประสงค์ที่จะใช้ประโยชน์ จากข้อต่อสู้ตามมาตรานี้เพื่อใช้ความรุนแรง

(3) ข้อเท็จจริงว่าการกระทำหรือคำพูดเกี่ยวกับการนอกใจ”

บรรณานุกรม

- คณิต ฌ นคร. (2556). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ; วิญญูชน.
- จิตติ ดิงศภัทย์, (2546). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1*, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพฯ; ห้างหุ้นส่วนจำกัดวัชรการพิมพ์.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, (2548). *ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง*, พิมพ์ครั้งที่ 17, กรุงเทพฯ; วิญญูชน.
- _____, (2556). *หลักกฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ; วิญญูชน.
- นภกมล หะวานนท์. (2559). “ทฤษฎี Battered Woman Syndrome กับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย,” *วารสารศาลยุติธรรม*, 9 (2), หน้า 37-45.
- ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา, *แนวความคิดในเรื่องการใช้สิทธิป้องกัน*, สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2560 จาก
ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม Website : [http:// www.library.coj.go.th](http://www.library.coj.go.th)
- สำนักข่าวไทยพีบีเอส. (2559, 23 ธันวาคม). **Battered Wife Syndrome** ภาวะผู้หญิงถูกกดขี่จนต้องฆ่า.
ไทยรัฐ. สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2560, จาก <http://www.newws.thaipbs.or.th/content/259004>.
- Harro Otto. (2004). *GrundkursStrafrecht; AllgemeineStrafrechtslehre*, 7, Auflage; Berlin.
- Kienapfel. (1991). *Strafrecht ;AllgemeinerTeil*. 4 Auflage; Wien
- Lenore E. A. Walker . (2012). **The Battered Woman Syndrome and Self-Defense**. Retrieved May 23, 2018, from <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1476&context=ndjlepp>